

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی استان اردبیل

دانشکده داروسازی

پایان نامه برای دریافت درجه دکتری داروسازی

عنوان:

موتاسیون اشباع مجازی کاتالاز پراکسیداز مایکروباکتریوم توبرکلوزیس و اثر آن بر الگوی اتصال
مشتقات ایزونیازیدی و مقاومت دارویی

استاد راهنما:

دکتر نیما رزاقی اصل

نگارش:

نسرين پناهی

شماره پایان نامه: د-۱۷۸

شهریور ۱۴۰۲

پاس خدای را که بزرگترین امید در خطه لحظه زندگیست...

تعدیم؛

روح پاک مادرم؛

که مرآسمانی اش آرام بخش آلام زینی ام است،

پدرم؛

کوهی استوار و حامی من در تمام طول زندگی،

برادرم؛

که وجودش موجب دلگرمی این راه است،

و استاد کر اتقدرم دکتر نیما زارزاقی اصل؛

که در تمامی دوران تحصیل، راهنمای مشوق همیشگی و بی منت بودند....

چکیده فارسی

مقدمه: سل یک بیماری عفونی شایع در قرن حاضر می‌باشد. علی‌رغم اثربخشی بالای ایزونیازید به عنوان داروی مهم خط اول سل، مقاومت نسبت به آن یکی از چالش‌های جدی بوده؛ از این رو نیاز به توسعه‌ی داروهای جدید سل بسیار مورد توجه است. مطالعه حال حاضر با هدف مطالعه پایداری پروتئین در فرم‌های موتانت KatG مایکروبکتریوم توبرکلوزیس و پیشنهاد مشتقات ایزونیازیدی مناسب با توانایی غلبه بر الگوی اتصال تضعیف شده INH با S315T- INH با KatG، انجام گرفته است.

روش کار: در فاز اول، انواع فرم‌های موتانت توالی‌های Ser315، Asp137، Met255 در آنزیم KatG ایجاد شده و پایداری آنزیم از لحاظ ساختار و عملکرد بررسی گشت. برهمکنش‌های بین مولکولی ایزونیازید توسط نرم افزار Autodock4.2 ارزیابی شد. فرم‌های موتانت بالینی و ناپایدارکننده‌ترین موتانت‌ها تحت آنالیز برهمکنش بین مولکولی لیگاند-اسیدآمینه از طریق محاسبات DFT وتابع پایه (d, p) 6-31G* قرار گرفتند. در فاز بعدی بر اساس مقالات معتبر تعدادی از مشتقات ایزونیازیدی با اثر بیولوژیکی قوی نسبت به Mtb حساس ($MIC \leq 7.8 \mu M$) و مقاوم به دارو انتخاب شدند. براساس نتایج داکینینگ مولکولی مشتقات مورد نظر، ترکیبات برتر انتخاب شدند (ترکیبات ۵ و ۷). در قدم بعدی کمپلکس ترکیبات برتر برای ارزیابی پایداری و اصلاح الگوی اتصال تحت شبیه‌سازی دینامیک مولکولی توسط برنامه Gromacs5.1.1 قرار گرفتند و نهایتاً کمپلکس‌های حاصل از MD، تحت آنالیز DFT توسط نرم‌افزار Guassian09 قرار گرفت.

یافته‌ها: مشخص شد که همه‌ی واریانت‌های Ser315 منجر به حفظ پایداری ساختار آنزیم KatG می‌گردند. نتایج نشان داد که تمامی اثرات مخبر در واریانت‌های Ser315 و Asp137 به دلیل تغییر در حجم حفره رخ می‌دهد. با توجه به مقادیر $\Delta\Delta G_{mutation}$ ، در اتصال INH به S315T تغییر قابل توجهی وجود ندارد. میانگین انرژی‌های آزاد اتصال برای کمپلکس ترکیب ۵ با فرم‌های WT-KatG و S315T-KatG به ترتیب برابر $13/78 \pm 2/5$ و $13/62 \pm 2/34$ و برای ترکیب ۷ به ترتیب برابر $10/56 \pm 1/91$ و $13/50 \pm 2/33$ - کیلوکالری بر مول برآورد شد.

بحث و نتیجه‌گیری: مشخص گردید که تغییرات در انرژی آزاد گیبس تاخورده‌گی آنزیم با تغییرات آنتروپی مرتبه موتاسیون‌های KatG ارتباط نسبی دارد. نتایج حاصل از داکینینگ مولکولی اهمیت پیوند ایمینی را در مشتقات ایزونیازیدی تایید کرد و ترکیبات ۵ و ۷ (N'-cyclopentylideneisonicotinohydrazide) به عنوان ترکیبات برتر انتخاب شدند. مطالعات داکینینگ مولکولی و دینامیک مولکولی نشان داد که ترکیبات ۵ و ۷ توانایی اتصال بالای نسبت به S315T-KatG دارند. نتایج مطالعه حال حاضر، اصول ساختاری مناسبی برای طراحی مشتقات جدید ایزونیازیدی با پتانسیل بالای غلبه بر مقاومت دارویی و همچنین توسعه‌ی عوامل جدید MDR-TB فراهم می‌کند.

کلیدواژه‌ها: سل، آنزیم کاتالاز/پراکسیداز، ایزونیازید، دینامیک مولکولی، رابطه ساختار-اتصال

فهرست مطالب

۱.....	فصل ۱- مقدمه
۲.....	۱-۱- سل
۲.....	۱-۲- اپیدمیولوژی
۳.....	۱-۳- پاتوژن ز بیماری
۵.....	۱-۴- ریسک فاکتورهای بیماری
۶.....	۱-۵- تشخیص
۷.....	۱-۵-۱- تشخیص عفونت سل نهفته
۷.....	۱-۵-۲- تشخیص بیماری سل فعال
۹.....	۱-۶- پیشگیری
۱۰.....	۱-۷- درمان
۱۱.....	۱-۷-۱- انواع مقاومت به داروها
۱۱.....	۱-۷-۱-۱- مقاومت ذاتی نسبت به داروهای سل
۱۲.....	۱-۷-۱-۲- مقاومت اکتسابی نسبت به داروهای سل
۱۲.....	۱-۸- موتانت‌ها و مکانیسم‌های مقاومت نسبت به داروها
۱۲.....	۱-۸-۱- داروهای خط اول
۱۲.....	۱-۸-۱-۱- ریفارامپیسین
۱۳.....	۱-۸-۱-۲- ایزوفنیازید
۱۴.....	۱-۸-۱-۳- اتامبوتول
۱۵.....	۱-۸-۱-۴- پیرازینامید
۱۵.....	۱-۸-۱-۵- استرپتومایسین
۱۷.....	۱-۸-۱-۲- داروهای خط دوم
۱۷.....	۱-۸-۲-۱- فلوروکینولون‌ها

۱۷.....	- کانامایسین، کاپرومایسین، آمیکاسین، ویومایسین	-۲-۲-۸-۱
۱۸.....	- اتیونامید	-۳-۲-۸-۱
۱۹.....	- پارا آمینو سالیسیلیک اسید (PAS)	-۴-۲-۸-۱
۱۹.....	- سیکلوسرین	-۵-۲-۸-۱
۲۰.....	- ماکرولیدها	-۶-۲-۸-۱
۲۰.....	- لینزولید	-۷-۲-۸-۱
۲۱.....	- کلوفازیمین	-۸-۲-۸-۱
۲۱.....	- داروهای جدید	-۳-۸-۱-۱
۲۱.....	- بداکیلین	-۱-۳-۸-۱
۲۲.....	- دلامانید	-۲-۳-۸-۱
۲۲.....	- پروتیونامید	-۳-۸-۱-۱
۲۳.....	SQ-109	-۴-۳-۸-۱
۲۳.....	- مقاومت‌های دارویی	-۴-۱-۸-۱
۲۴.....	- سل مقاوم به یک دارو	-۱-۴-۸-۱
۲۴.....	- سل مقاوم به چند دارو (MDR-TB)	-۲-۴-۸-۱
۲۴.....	- سل بسیار مقاوم به دارو (XDR-TB)	-۳-۴-۸-۱
۲۵.....	- سل کاملا مقاوم به دارو (TDR-TB)	-۴-۴-۸-۱
۲۵.....	- آنزیم کاتالاز پراکسیداز (CP)	-۹-۱-۸-۱
۲۶.....	- مشتقات ایزونیازیدی و اهمیت آنها	-۱۰-۱-۱
۳۳.....	- طراحی محاسباتی دارو	-۱۱-۱-۱
۳۶.....	فصل ۲ - مواد و روش‌ها	
۳۷.....	- انتخاب ماکرومولکول هدف	-۱-۲
۳۷.....	- آماده سازی فایل ماکرومولکول هدف	-۱-۲-۲-۱
۳۸.....	- مطالعات پایداری/عملکرد پروتئین	-۲-۲-۲

۳۸.....	- انتخاب لیگاندها.....
۳۹.....	- داکینگ مولکولی.....
۴۰	-۲-۴-۱ داکینگ مولکولی ایزونیازید و مشتقات ایزونیازیدی.....
۴۰	-۲-۵ تابعیت چگالی الکترونی.....
۴۱.....	-۲-۶ دینامیک مولکولی.....
۴۲.....	-۲-۷ تابعیت چگالی الکترونی ترکیبات برتر.....
	فصل -۳
۴۳.....	نتایج.....

۴۴.....	مقدمه.....
۴۵.....	-۳-۱ پایداری آنزیم.....
۴۷.....	-۳-۲ عملکرد آنزیم.....
۵۰.....	-۳-۳ ساختار دوم پروتئین.....
۵۱.....	-۳-۴ برهمکنش های بین مولکولی.....
۵۱.....	-۳-۴-۱ داکینگ مولکولی.....
۵۶.....	-۳-۴-۲ نتایج نظریه تابعیت چگالی (DFT).....
۵۸.....	-۳-۵ مشتقات ایزونیازیدی برگرفته از مقالات.....
۶۰.....	-۳-۶ داکینگ مولکولی مشتقات ایزونیازیدی.....
۶۲.....	-۳-۷ نتایج دینامیک مولکولی.....
۶۲.....	-۳-۷-۱ انحراف ریشه مجدور میانگین (RMSD).....
۶۴.....	-۳-۷-۲ نوسان ریشه مجدور میانگین (RMSF).....
۶۵.....	-۳-۷-۳ شعاع ژیراسیون (Rg).....
۶۶.....	-۳-۷-۴ برهمکنش های پیوندهای هیدروژنی.....
۶۸.....	-۳-۷-۵ رفتار سطح پروتئین.....
۶۸.....	-۳-۷-۶ آنالیز کنفورماسیون پایدار اتصال.....
۶۹.....	-۳-۷-۷ انرژی آزاد اتصال.....

۷۰	۳-۸- نتایج تابعیت چگالی الکترونی ترکیبات برتر (DFT)
۷۶	فصل ۴- بحث و نتیجه گیری
۷۷	۴-۱- پایداری آنژیم
۷۷	۴-۲- عملکرد آنژیم
۷۸	۴-۳- ساختار دوم پروتئین
۷۹	۴-۴- برهمنش‌های بین مولکولی
۷۹	۴-۴-۱- داکینگ مولکولی
۷۹	۴-۴-۲- نظریه تابعیت چگالی (DFT)
۸۱	۴-۵- داکینگ مولکولی مشتقات ایزونیازیدی
۸۲	۴-۶- دینامیک مولکولی
۸۲	۴-۶-۱- آنالیز کنفورماسیون پایدار اتصال
۸۴	۴-۷- محاسبه DFT برای ترکیبات برتر
۸۵	نتیجه گیری
۸۷	پیشنهادات
۸۸	منابع

فهرست جداول

جدول ۱-۱. رژیم‌های عمومی درمان سل.....	۱۰
جدول ۱-۲. فعالیت ضد سل ترکیبات برتر.....	۲۹
جدول ۱-۳. کدهای تک حرفی اسیدآمینه‌ها.....	۴۴
جدول ۲-۱. پیش‌بینی اثرات مخرب SPM روی WT-KatG توسط Missense3D.....	۴۸
جدول ۲-۲. تاثیر جهش‌های نقطه‌ای آنزیم KatG بر تمایل اتصال INH.....	۵۱
جدول ۲-۳. اسیدآمینه‌های جایگاه فعال فرم‌های مختلف موتابت KatG در برهمکنش با مولکول ایزونیازید.....	۵۴
جدول ۲-۴. نتایج داکینگ مولکولی مشتقات ایزونیازیدی با فرم‌های موتابت بالینی و نوع غیر موتابت آنزیم KatG.....	۶۰
جدول ۳-۱. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۵ در WT-KatG.....	۷۱
جدول ۳-۲. انرژی اتصال برای پیوندهای هیدروژنی ترکیب ۵ در WT-KatG.....	۷۲
جدول ۳-۳. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۵ در S315T-KatG.....	۷۲
جدول ۳-۴. انرژی اتصال برای پیوندهای هیدروژنی ترکیب ۵ در S315T-KatG.....	۷۲
جدول ۳-۵. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۷ در WT-KatG.....	۷۳
جدول ۳-۶. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۷ در WT-KatG.....	۷۴
جدول ۳-۷. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۷ در S315T-.....	۷۴
جدول ۳-۸. انرژی اتصال برای برهمکنش‌های هیدروفوب ترکیب ۷ در S315T-KatG.....	۷۴

فهرست نمودارها و شکل‌ها

۳	شکل ۱-۱. تخمین میزان بروز سل در سال ۲۰۲۰
۵	شکل ۱-۲. پاتوژنر مایکروبکتریوم توبرکلوزیس
۶	شکل ۱-۳. ریسک فاکتورهای بیماری
۱۳	شکل ۱-۴. ساختار ریفارمپیسین
۱۴	شکل ۱-۵. ساختار ایزونیازید
۱۵	شکل ۱-۶. ساختار اتامبوتول
۱۵	ساختار ۷-۱. ساختار پیرازینامید
۱۶	شکل ۱-۸. ساختار استرپتوماسین
۱۶	شکل ۱-۹. مکانیسم عمل داروهای خط اول
۱۷	شکل ۱-۱۰. ساختار موکسیفلوکساسین
۱۸	شکل ۱-۱۱. ساختار کاناگامیسین
۱۸	شکل ۱-۱۲. ساختار اتیونامید
۱۹	شکل ۱-۱۳. ساختار پارا-آمینو سالیسیلیک اسید
۱۹	شکل ۱-۱۴. ساختار سیکلوسرین
۲۰	شکل ۱-۱۵. ساختار اریترومامیسین
۲۰	شکل ۱-۱۶. ساختار لینزولید
۲۱	شکل ۱-۱۷. ساختار کلوفازیمین
۲۲	شکل ۱-۱۸. ساختار بدائلین
۲۲	شکل ۱-۱۹. ساختار دلامانید
۲۳	شکل ۱-۲۰. ساختار پروتیونامید
۲۳	شکل ۱-۲۱. ساختار SQ109
۲۸	شکل ۱-۲۲. ساختارهای مشتقه ایزونیازیدی

شکل ۱-۲۳. ساختارهای ترکیبات برتر.....	۲۹.
شکل ۱-۲۴. ساختار ترکیبات برتر.....	۳۰.
شکل ۱-۲۵. ترکیب اسید ایزونیکوتینیک(۱-متیل-۲-ایل متیلن)-هیدرازید.....	۳۱.
شکل ۱-۲۶. ساختار ترکیبات برتر.....	۳۲.
شکل ۱-۲۷. ساختار ترکیبات مطالعه شده.....	۳۳.
شکل ۱-۲۸-۱. مراحل انجام پروژه از شروع تا پایان.....	۳۵.
شکل ۲-۱. تصویری از محیط نرم افزار GaussView 6.0	۴۱.
شکل ۳-۱. تغییرات پایداری ساختاری KatG ($\Delta\Delta G_{\text{folding}}$) طی موتاسیون‌های نقطه‌ای؛ رنگ آبی نشان دهنده استحکام ساختار و رنگ قرمز نشان دهنده انعطاف پذیری است.....	۴۶.
شکل ۳-۲. تغییرات انعطاف پذیری KatG طی موتاسیون‌های نقطه‌ای بر اساس تغییرات آنتروپی ارتعاشی پیش‌بینی شده توسط مدل تماس شبکه الاستیک ($\Delta\Delta S_{\text{vibrational}}$)	۴۶.
شکل ۳-۳. امتیازهای PROVEAN برای موتاسیون‌های نقطه‌ای KatG	۴۷.
شکل ۳-۴. نمودار B-factor بر اساس توالی اسیدآمینه‌های فرم WT-KatG	۵۰.
شکل ۳-۵. نمودار B-factor بر اساس توالی اسیدآمینه‌های فرم S315T-KatG	۵۱.
شکل ۳-۶. برهمنکش‌های اتصال INH به WT-KatG و ناپایدارکننده‌ترین واریانت‌ها (PDB 2CCA)؛ از سمت چپ بالا: فرم wild ($\Delta G_{\text{binding}} -4.18 \text{ kcal/mol}$) ،($\Delta G_{\text{binding}} -7.03 \text{ kcal/mol}$) Val137 ($\Delta G_{\text{binding}} -4.53 \text{ kcal/mol}$) و Met315 ($\Delta G_{\text{binding}} -4.25 \text{ kcal/mol}$) ،Phe315 ($\Delta G_{\text{binding}} -6.27 \text{ kcal/mol}$)	۵۴.
شکل ۳-۷. تغییرات انرژی اتصال مبني بر DFT برای اسیدآمینه‌های جایگاه فعال در ناپایدارکننده‌ترین واریانت‌ها؛ (a، b، c، d، e، f) S315M، S315F، S315K، D137V، S315T و M255Y	۵۷.
شکل ۳-۸. تغییرات انرژی اتصال مبني بر DFT برای اسیدآمینه‌های جایگاه فعال در واریانت‌های باليني؛ (a، b، c، d، e، f) S315N، S315R، S315T، M255Y، M255I و M255C	۵۸.
شکل ۳-۹. ساختار مشتقات ایزونیازیدی به دست آمده از مقالات علمی.....	۵۹.
شکل ۳-۱۰. نمودار BOILED-Egg مربوط به ۱۵ ترکیب مشتق ایزونیازیدی.....	۶۰.

شکل ۳-۱۱. تصویر سه بعدی از اتصال ترکیب ۵ به باندینگ سایت؛ (a) و (b) WT-KatG(a) و S315T-KatG.....KatG ۶۱

شکل ۳-۱۲. تصویر سه بعدی از اتصال ترکیب ۷ به باندینگ سایت؛ (a) و (b) WT-KatG.....KatG ۶۱

شکل ۳-۱۳. نمودار RMSD اسکلت اصلی KatG؛ (a) نمودار سبز (کمپلکس WT-KatG با ترکیب ۵) و زرشکی (کمپلکس S315T-KatG با ترکیب ۵)، (b) نمودار آبی (کمپلکس WT-KatG با ترکیب ۷) و صورتی (کمپلکس S315T-KatG با ترکیب ۷).....KatG ۶۳

شکل ۳-۱۴. نمودار RMSD تمام اتم‌های آنالوگ‌های ایزونیازیدی در طول شبیه سازی (a) نمودار سبز (کمپلکس ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (کمپلکس ترکیب ۵ با WT-KatG) و (S315T-KatG)، (b) نمودار آبی (کمپلکس ترکیب ۷ با S315T-KatG) و صورتی (کمپلکس ترکیب ۷ با WT-KatG) و (S315T-KatG).....KatG ۶۴

شکل ۳-۱۵. نمودار RMSF کرین آلفا KatG؛ (a) نمودار سبز (کمپلکس WT-KatG با ترکیب ۵) و زرشکی (کمپلکس S315T-KatG با ترکیب ۵)، (b) نمودار آبی (کمپلکس WT-KatG با ترکیب ۷) و صورتی (کمپلکس S315T-KatG با ترکیب ۷).....KatG ۶۵

شکل ۳-۱۶. نمودارهای Rg بر زمان برای اسکلت اصلی KatG؛ (a) نمودار سبز (کمپلکس ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (کمپلکس ترکیب ۵ با S315T-KatG)، (b) نمودار آبی (کمپلکس ترکیب ۷ با WT-KatG) و صورتی (کمپلکس ترکیب ۷ با S315T-KatG).....KatG ۶۶

شکل ۳-۱۷. تعداد پیوندهای هیدروژنی بین مولکولی؛ (a) نمودار سبز (بین ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (بین ترکیب ۵ با S315T-KatG)، (b) نمودار آبی (بین ترکیب ۷ با WT-KatG) و صورتی (بین ترکیب ۷ با S315T-KatG).....KatG ۶۷

شکل ۳-۱۸. تعداد پیوندهای هیدروژنی درون مولکولی؛ (a) نمودار سبز (بین ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (بین ترکیب ۵ با S315T-KatG)، (b) نمودار آبی (بین ترکیب ۷ با WT-KatG) و صورتی (بین ترکیب ۷ با S315T-KatG).....KatG ۶۷

شکل ۳-۱۹. مساحت سطح وابسته به زمان در دسترس حلال؛ (a) نمودار سبز (کمپلکس ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (کمپلکس ترکیب ۵ با S315T-KatG)، (b) نمودار آبی (کمپلکس ترکیب ۷ با WT-KatG) و صورتی (کمپلکس ترکیب ۷ با S315T-KatG).....KatG ۶۸

شکل ۳-۲۰. تصویر سه بعدی الگو اتصال کنفورماسیون‌های پایدار ترکیب ۵ در شبیه سازی MD در باندینگ سایت؛ (a) و (b) WT-KatG و S315T-KatG.....KatG ۶۹

شکل ۳-۲۱. تصویر سه بعدی الگو اتصال کنفورماسیون‌های پایدار ترکیب ۷ در شبیه سازی MD در باندینگ سایت؛ (a) و (b) WT-KatG و S315T-KatG.....KatG ۶۹

شکل ۲۲-۳. انرژی آزاد اتصال؛ a) نمودار سبز (کمپلکس ترکیب ۵ با WT-KatG) و زرشکی (کمپلکس ترکیب ۵ با S315T-KatG)، b) نمودار آبی (کمپلکس ترکیب ۷ با WT-KatG) و صورتی (کمپلکس ترکیب ۷ با S315T-KatG)..... ۷۰

شکل ۲۳-۳. انرژی اتصال ترکیب ۵ با اسیدآمینه‌های باندینگ سایت؛ a) S315T- (b) WT-KatG KatG ۷۱

شکل ۲۴-۳. انرژی اتصال ترکیب ۷ با اسیدآمینه‌های باندینگ سایت؛ a) S315T- (b) WT-KatG KatG ۷۳

شکل ۴-۱. همبستگی خطی بین تغییرات انرژی آزاد تاخورده‌گی ($\Delta\Delta G_{\text{folding}}$) و آنتروپی ($\Delta\Delta S_{\text{vibrational}}$) ۷۷

شکل ۴-۲. اختلاف فرم‌های B-factor و WT-KatG S315T-KatG ۷۹

شکل ۴-۳. ساختار ترکیبات ۸۱

شکل ۴-۴. رابطه ساختار-اتصال مشتقات ایزونیازیدی نسبت به S315T ۸۱

فهرست علائم، نشانه‌ها و اختصارات

Mtb: Mycobacterium Tuberculosis

WHO: World Health Organization

LTBI: Latent Tuberculosis Infection

CDC: Centers for Disease Control and Prevention

MDR-TB: Multidrug-Resistant Tuberculosis

XDR-TB: Extensive Drug Resistance TB

TDR-TB: Total Drug Resistance TB

CP: Catalase Peroxidase

CADD: Computer-Aided Drug Design

SBDD: Structure-based drug design

LBDD: ligand-based drug design

MD: Molecular Dynamics

SAR: Structure-activity relationship

PDB: Protein Data Bank

SPM: single point mutations

RMSD: Root mean square deviation

RMSF: Root mean square fluctuation

Rg: Radius of gyration

SASA: Solvent accessible surface area

IC50: Inhibitory Concentration 50%